

Zee, Zand en Zorgen

MARCEL TAAL EN LOES BIJVOET

Je zou wel eens de indruk kunnen krijgen dat het wel goed zit met de bescherming van het Nederlandse duingebied. Er zijn flinke vorderingen gemaakt de laatste jaren. Van de vastelandsduinen is een aantal aangewezen als Beschermd Natuurmonument. Alle andere duingebieden volgen, zo belooft het Natuurbeleidsplan, dat terloops de duinen ook nog eens tot één van de speerpunten van het nationale natuurbeleid maakt. Ondanks deze en andere veelbelovende nota's blijven natuur en milieu van de duinen achteruit gaan. De Stichting Duinbehoud bracht deze achteruitgang in kaart. Naast de recente milieuverkenning van het RIVM (dat het beleid van Minister Alders ter discussie stelde), is dit een tweede geruchtmakend rapport over de dreigende mislukking van het natuur- en milieubeleid.

Oppervlakte-infiltratie laat vervuild slib achter in het duin (foto: Eric Wanders).

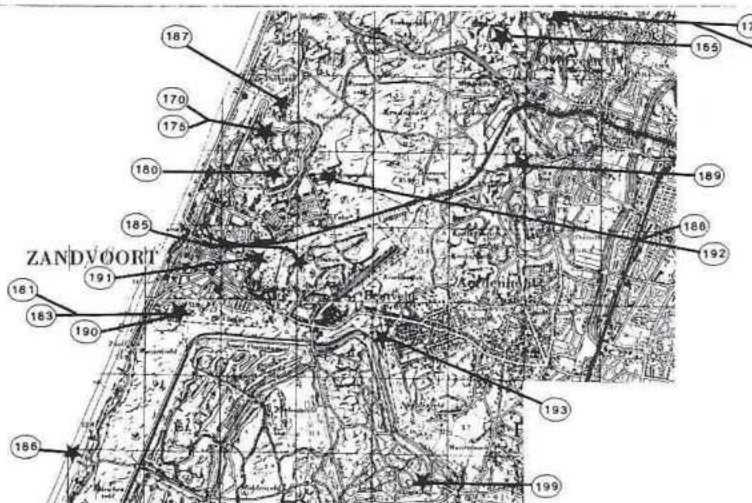
Op maandag 2 december is het rapport "Zee, Zand en Zorgen, knelpuntennota Nederlandse duinen" aangeboden aan staatssecretaris Gabor van Natuurbeheer. Deze presentatie viel samen met de behandeling van het Meerjarenprogramma Natuur en Landschap in de vaste kamercommissie Natuurbeheer. De boodschap uit de knelpuntennota is echter aan het hele kabinet gericht; voor een goed duinbeleid moet iedereen meedoen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat de Stichting Duinbehoud vooral van de minister van VROM extra maatregelen verwacht om de achteruitgang van het duingebied te stoppen. De belangrijkste oorzaak van de voortdurende achteruitgang blijkt namelijk de verslechtering van het milieu te zijn. Dat betekent niet dat anderen zich wél voldoende inspannen en nu rustig achterover kunnen gaan leu-

nen. De Stichting Duinbehoud laat dat zien. De knelpuntennota wordt afgesloten met een aktielijstje voor alle verantwoordelijken. Nauwkeurig wordt aangegeven wat er van ministeries, provincies, gemeenten en duinbeheerders verwacht wordt om de knelpunten op te lossen. Die akties zijn hard nodig, want er zijn in totaal 323 knelpunten. Daarvan hebben er 36 ook nog eens een landelijk karakter. Misschien komen ze ieder afzonderlijk niet altijd even verontrustend over, maar gezamenlijk vormen ze een enorme aantasting van het duingebied.

Opbouw van de nota

Zee, Zand en Zorgen is een landelijk overzicht van de aantastingen van milieu, natuur en landschap in het Nederlandse duingebied. Aan zo'n inventariserend onderzoek was duidelijk behoefte, niet alleen bij de Stichting Duinbehoud, maar ook bij de beheerders van het duingebied en de overheden. Dat bleek wel uit de grote belangstelling voor de eerste knelpuntennota's (voor Zuid-Holland uit 1986 en Zeeland uit 1990). Pas bij zo'n systematische opsomming wordt duidelijk wat het resultaat is van het steeds weer, stuk voor stuk, terzijde schuiven van ogenschijnlijk kleine aantastingen. Voor de Stichting Duinbehoud is het rapport het belangrijkste richtsnoer voor toekomstige activiteiten. De nota is tot stand gekomen in samenwerking met de duinconsulenten, onze "ogen en oren" langs de Nederlandse kust. Via een uitgebreide enquête leverden zij informatie over de toestand van "hun" duingebied. Enerzijds leverde dit veel nieuwe informatie op over de lokale problemen. Anderzijds werd zo duidelijk in hoeverre vergelijkbare proble-

Bij de rand van een stad neemt het aantal knelpunten flink toe, zoals hier blijkt bij Zandvoort (detail uit de knelpuntennota).

men langs de hele Nederlandse kust voorkwamen. Deze resultaten, uiteraard gekombineerd met al die kennis die de Stichting Duinbehoud in haar bijna vijftienjarig bestaan heeft verzameld, leidde tot ruim vijftig pagina's knelpunten. Het belangrijkste deel daarvan is de complete opsomming van knelpunten, die begint bij Rottum en eindigt bij de Belgische grens. De nota geeft verder een uitgebreide analyse van de diverse knelpunten en de samenhang daartussen.

De toestand van het duin

Het cijfermateriaal is indrukwekkend en verontrustend tegelijkertijd. Van ons 42.000 ha grote duingebied is inmiddels ruim 10.000 ha veranderd in druk bezocht recreatiegebied, is ruim 10.000 ha aangetast door de produktie van 210 miljard liter drinkwater, is circa 1.700 ha in gebruik als militair terrein, is ongeveer 600 ha ingericht voor golfterreinen en andere grootschalige projecten en wordt circa 3.000 ha onderhouden als zanddijk voor de zeewering. Wie dit optelt, komt erachter dat minder dan de helft van het waardevolle duingebied primair als natuurgebied wordt beheerd. Al deze aantastingen hebben er, tezamen met kustafslag, bebouwing, vergraving en verdroging door bosbouw, voor gezorgd dat inmiddels ruim tweederde van de duinen haar oorspronkelijk karakter geheel of gedeeltelijk kwijt is. In dit licht is het des te zorgwekkender te moeten constateren dat het overige duingebied ook ernstig bedreigd wordt. Toenemende recreatie, nieuwe bouwplannen, luchtverontreiniging en zure regen zijn de belangrijkste oorzaken.

10.000 ha duingebied wordt gebruikt voor de produktie van 210 miljard liter drinkwater (foto: Albert Salman).

Hoe kwam het zover?

De alarmerende woorden uit de knelpuntennota staan lijnrecht tegenover het beeld dat de politiek ons voorhoudt. Er zijn de afgelopen jaren nogal wat boekwerken verschenen die aangeven, dat de regering het 't beste zou voorhebben met de Nederlandse natuur en de duinen in het bijzonder. Het Natuurbeleidsplan (staatssecretaris Gabor) belooft absolute bescherming van het duingebied en natuurherstel via natuurontwikkeling, het Milieubeleidsplan-Plus (minister Alders) zal de achteruitgang stoppen door de milieuvuiling terug te dringen, de Nota Kustverdediging (minister Maij-Weggen) voorziet het einde van het strakke zeezuiveringbeheer.

Dit mooie beleid blijkt echter voor een groot deel in het papier van de nota's te blijven steken. Als het er op aankomt, delft het duin nog vaak het onderspit. De boodschap van absolute bescherming, terugdringing van milieuvuiling en natuurlijker kustbeheer is nog lang niet aangekomen in het uitvoerende stadium. Zo gebeurt het dat op tientallen plaatsen in het duingebied andere belangen dan natuur belangrijker worden gevonden. Verdere achteruitgang dreigt. De knelpuntennota telt maar liefst 61 van die "nieuwe" knelpunten. We hebben het dan nog helemaal niet over de "oude" knelpunten. Ten aanzien van dit laatste valt te constateren, dat de oplossing ervan erg traag verloopt.

Wat valt op?

Het complete beeld van de knelpuntennota maakt het mogelijk een paar heel pijnlijke plekken in de duinbescherming aan te wijzen. Veel van die plekken zijn te vinden langs de randen van steden en dorpen, zeker als het grote agglomeraties zijn. Deze opstapeling van ellende is over het algemeen het gevolg van twee zaken.

Ten eerste hebben gemeentebesturen er in het verleden vaak een gewoonte van gemaakt allerlei activiteiten die men liever niet in de bebouwde kom zag naar het natuurgebied verderop te verplaatsen. Bij stadsranden komen we zaken in het duin tegen als stortplaatsen, maneges, schietverenigingen, campings, volkstuinjes en zelfs een trainingsbaan voor politiehonden.

De tweede oorzaak is het grote bezoek dat duingebieden langs stadsranden krijgen. De bewoners uit de direkt aangelegen woonwijken hebben natuurlijk een uniek park voor de deur. Alleen is het duingebied meestal te kwetsbaar om zoveel betreding en uitgelaten honden te verwerken. Niet zelden zien de duinen er daar dan ook verrommeld uit. Het is ook daarom dat de Stichting Duinbehoud de laatste jaren plannen presenteert voor de regulering van recreatie langs de binnenduinsrand. Aan de inrichting van nieuwe recreatiegebieden buiten de duinen wordt nog veel te weinig gewerkt. De initiatieven van de Stichting Duinbehoud bij de Coepelduinen, Berkheide en Meijndel worden niet of nauwelijks opgepakt door de betrokken gemeenten (Noordwijk, Katwijk, Wassenaar en Den Haag). Ook elders zijn zulke plannen nodig, het dringendst bij Den Helder, IJmuiden, Zandvoort en het Westduinpark bij Den Haag.

Milieukwaliteit

De grootste bedreiging van het duingebied is zonder meer gelegen in de milieukwaliteit. De belang-

Ten zuiden van Katwijk dreigt de aanleg van een weg door dit gebied (foto: Marcel Taal).

rijkste aantastingen komen van de waterwinning en de vervuiling via neerslag. Waterwinning grijpt diep in het natuurlijke watersysteem in: verdroging door de grondwaterwinningen en vervuiling van zowel het grondwater als de bodem door de infiltratie van (voorgezuiverd) rivierwater. De achteruitgang van de natuur door de vervuiling uit de lucht speelt in alle duingebieden. Door een combinatie van zure en voedselrijke regen is de begroeiing aan het veranderen. De karakteristieke duinsoorten ruimen het veld voor meer algemene gras- en rietsoorten, open duingebieden verdwijnen omdat ze "dichtgroeien". Gezien de doelstellingen van het Milieubeleidsplan en de beperkte vorderingen die daarmee gemaakt zijn, moeten we ervoor vrezen dat dit probleem de komende tijd minstens even groot blijft. Voorlopig zal het dan ook noodzakelijk blijven zogenaamde effectgerichte maatregelen te nemen. Op een aantal plaatsen gebeurt dit al, er worden begrazings-, maai-, plag- en brandexperimenten gedaan. Het grote probleem hierbij is dat er te weinig geld is om de maatregelen goed uit te voeren. Als dit niet verandert, zal het duin op veel plaatsen haar karakter duurzaam verliezen. De maatregelen om de luchtvervuiling zelf te stoppen gaan in ieder geval vele malen te langzaam.

Beheerders

De eigenaar en/of beheerder van een duingebied speelt een centrale rol bij de bescherming van een duingebied. Dat lijkt misschien een voor de hand liggende uitspraak, maar feit is dat deze belangrijke rol te weinig aandacht krijgt. Het knelpuntennota-onderzoek heeft dit op opmerkelijke wijze aangetoond.

Ten eerste blijkt een opvallend groot aantal knelpunten direct samen te hangen met het duinbeheer. Het gaat niet alleen om natuurbeheer en jacht, maar ook om veel recreatieproblemen. Het overgrote deel daarvan kan worden voorkomen door beheersmaatregelen. Hierbij valt te denken aan een beter, meer afgewogen padennet, goede voorlichting en voldoende toezicht. Ten tweede valt op dat bij gebieden die in eigendom of beheer zijn van particuliere organisaties, het aantal knelpunten relatief gering is. Blijkbaar zijn zulke organisaties beter in staat bedreigingen van het duingebied tegen te houden. Ze kunnen probleemloos en onbetwist het natuurbelang voorop zetten.

Een groot probleem bij de beheerders is geldtekort. De middelen die een beheerder heeft, staan in het algemeen los van de problemen die ze ermee moeten bestrijden. Dit is heel duidelijk te zien bij beheerders in overheidsdienst. Het gaat vooral om gemeentelijke diensten en het Staatsbosbeheer. De klachten over onvoldoende en slecht beheer zijn in hun gebieden aanwijsbaar groter. De bezuinigingen van de overheid hebben zo hun weerslag op de kwaliteit van het duingebied.

Grootste bedreigingen

Maar liefst 323 knelpunten zijn er geteld. Gelukkig zijn ze niet allemaal even ernstig. Het duingebied is er het meest bij gebaat als we de meest schadelijke zaken het eerst en het krachtigst oppakken. Er is daarom een lijst gemaakt met prioriteiten. Deze punten zijn geselecteerd op grond van de ernst en omvang van de aantasting en de kwaliteit van de natuur die in het geding is. In de lijst staan vijf "oude" ernstige knelpunten, te weten:

- De verdroging van de duinen door de grondwaterwinning, waarbij het terugdringen van de grondwaterwinning in het Amsterdamse duinge-

In het duingebied staan vele bungalows (foto: Marcel Taal).

Vervuiling in het duin: resten op een militair oefenterrein (foto: Marcel Taal)

bied het meest urgent is;

- De aantasting van de duinen door de oppervlakte-infiltratie, waarbij het terugdringen van de oppervlakte-infiltratie in de Zuidhollandse duinen de grootste prioriteit heeft;
- Het te langzame herstel van de waardevolle vochtige duinvalleien;
- De aantasting van de binnenduinstrand, met name door het ontbreken van goede bestemmingsplannen en door onvoldoende natuurontwikkeling en recreatieopvang;
- De geluidsoverlast door het racecircuit van Zandvoort;

Daarnaast zijn er vier "nieuwe" ernstige knelpunten opgenomen in de prioriteitenlijst:

- De groei van de recreatie in de duinen. Dit is o.a. zo ernstig omdat duinbeheerders nu niet in staat zijn om goed op te treden tegen het overtreden van gedragsregels en onvoldoende mogelijkheden hebben voor het treffen van adequate inrichtingsmaatregelen. Het gaat om een combinatie van steeds meer bezoekers en excessen die vooral door sportieve recreatievormen (b.v. ATB's en grote groepen racefietsers of trimmers) worden veroorzaakt;
- De snelle achteruitgang van de kwaliteit van het duingebied door verzuring, vermesting en vervuiling via neerslag;
- De mogelijke aanleg van een weg ten zuiden van Katwijk en ten zuiden van Egmond;
- De bebouwing van het Engelse Veld bij Bergen aan Zee.

De belangrijkste en opvallendste problemen uit het Nederlands duingebied zijn nu de revu gepasseerd. Het blijft echter slechts een greep uit de ellenlange lijst. Tussen de zaken die in dit artikel niet behandeld zijn, zitten militaire oefenterreinen, tonnen lood die er door jacht in het duin zijn gekomen, hele stukken binnenduinstrand die door het gebruik van bestrijdingsmiddelen ernstig vervuild zijn, vele gas- en olieboringen, honderden kilometers nutteloos ingeplante rijen helm, tientallen hectares kunstmatig in stand gehouden dennenbos, honderden bungalows en andere vakantiehuisjes, zweef- en zeilvliegers, motorcrossers enzovoorts enzo voorts.

Hoe verder?

Na de aanbieding is de nota verstuurd aan alle betrokkenen (overheden, duinbeheerders, enz.). De komende maanden zullen er gesprekken gevoerd gaan worden waarbij de Stichting Duinbehoud haar eisen en verwachtingen nog eens duidelijk op tafel zal leggen. Zij wil graag zo veel als mogelijk ministeries, provincies, de kustgemeenten en duinbeheerders de helpende hand bieden bij de bescherming van onze duingebieden.

Als u daaraan mee wilt helpen, kunt u dat al doen door de Stichting Duinbehoud te steunen via een eenmalige gift of via aanmelding als donateur/abonnee. In dit blad vindt u een bon waarmee u zichzelf of een bekende kunt aanmelden.

Bestelling

De nota Zee, Zand en Zorgen is mede tot stand gekomen door een subsidie van het Wereld Natuur Fonds. De nota is te bestellen voor f 15,00 (f 13,00 voor donateurs), inclusief verzendkosten. U dient dit bedrag over te maken op giro 3505200 ten name van de Stichting Duinbehoud, onder vermelding van "Zee, Zand en Zorgen".

Marcel Taal en Loes Bijvoet werken als beleidsmedewerker bij de Stichting Duinbehoud.

